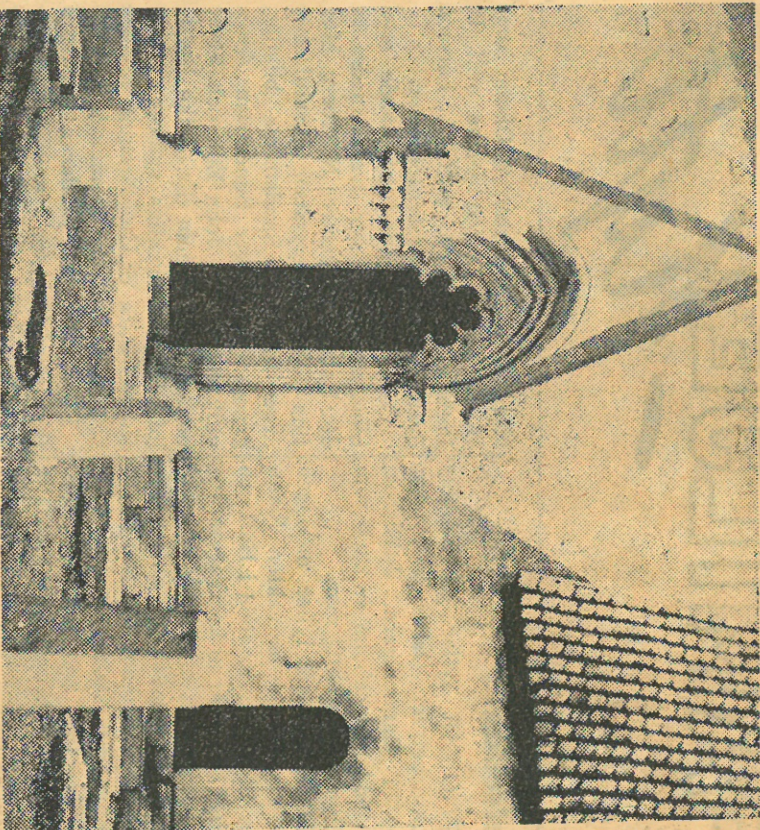

Vänstra kapitalbandet på långhusportalen.

BRO KYRKA

Sedan långt, långt tillbaka i en dimhöjd forntid ha gutarna tillbett högre makter vid den plats där Bro kyrka nu står. En källa i närheten av denna plats användes som offerkälla i vilken bygdens befolkning kastade ned slantar och andra värdeföremål för att hålla sig väl med sina gudar.

Till detta förhållande ansluter sig även sägnen om »Bro stinoukar», de båda på högkant stående stenar man kan se norr om vägen från Visby strax innan man kommer fram till »Bro stinkalm», den ståttliga bronsåldersgravnen. Här om berättas nämligen att en gång för länge sedan bodde i Visby en köpman vars ende son var blind. Detta bekymrade fädern ständigt, och han gjorde allt han kunde för att sonen skulle återfå sin syn. Då ingen ting hjälpte besöt han sig slutligen för att följa en prästmans råd att vid Bro kyrka offra två oxar. Detta skulle, enligt prästmannen, ofelbart hjälpa. Nåväl, köpmannen tog sonen och sina båda oxar med sig och vandrade iväg mot Bro offerkyrka. Då han hunnit till den plats där »Bro stinoukar» nu står utropade sonen plötsligt: »Pappa, jag ser! Jag kan se tornet på kyrkan där borta!» Köpmannen gladdes övermåttan och kände sig givetvis tacksatt för denna lycka. Så började han fundera och tänka lite sunt och ekonomiskt igen sedan den första glädjevan lagt sig. Han hade ju faktiskt ännu inte hunnit fram till Bro kyrka, och inte heller hade han hunnit offra sina båda präktiga oxar. Allt nog, hans köpmannasinne övervann snart hans ljumma tro på högre makters undergörande möjligheter och han besöt sig för att återvända till Visby. Men i samma ögonblick han

fått oxarna vända förvandlades de till sten, och där står de än i dag, den grioge köpmannen till straff och androm till varnagel. Och sonen miste givetvis synen och blev åter blind.

Bro kyrka var även de sjöfarandes speciella helgedom. Där om vittnar det väldiga träankare som är inmurat i tornet med ankarläggens huvud stökande ut genom tornets norra mur.

Då *Neo-ionicus* omkring år 1300 byggde det nuvarande långhuset var han tvungen att passa in det mellan det år 1236 färdigställda koret och tornet som restes år 1196. Redan omkring år 1170 byggdes nämligen den första kyrkan i Bro av en av de få kyrkobyggare vi verkligen känna till namnet, nämligen Sighrafr. Denne byggde i den tidens stil en s. k. ikonisk kyrka, dvs. de enskilda stenarna i kyrkväggen var försedda med bilder i relief av olika djur. I den nuvarande södra långhusväggen har *Neo-ionicus* återanvänt en del av dessa stenar. Dessutom har han gjort en utomordentligt vacker portal med sirliga geometriska ornament på det högra kapitalbandet och framsättning av scener ur Jesu barndomshistoria till vänster (se bild). Där ser man bebådelsen (Luk. 1: 28—38), Jesu födelse och de tre vise männens tillbedjan allt uttugget i stenen med en fantastisk precision och en beundransvärd blick för proportionerna. Lägg även märke till de dekorativa dörrbeslagen med sina fritt hängande lövformade utsmyckningar.

Till vänster om portalen ser man en liten dörr. Denna leder in till ett s. k. inclusorium eller en botgörarell. Till denna kunde en människa få dra sig tillbaka om hon av någon anledning hade kommit i konflikt med sitt samvete och ville återupprätta ett bättre förhållande mellan sig och sin gud. Den enda förbindelse väderbörande hade med yttervärlden under den tid botgöringen pågick var genom den lilla glugg inne i kyrkan, genom vilken hon kunde följa gudstjänsten framme vid högaltaret.

Dopfunten, också den av Sighnafi, står på sin rätta plats närmast dörren i den minst heliga delen av kyrkan, tornrummet. På funten ser man olika motiv ur Kristi historia samt apostlarna. Färgen är icke ursprunglig, men från början torde funten ha varit målad på detta sätt.

Vad som skiljer Bro från andra gotlandskyrkor är den rikliga 1700-talsdekoren som täcker väggarna, dels ornamenten i gult och brunt, dels de mera ofullständiga draperimålningarna i blått. Ovanför triumfbågen ser man emellertid även en del medeltida målningar, tyvärr ganska skadade. I mitten urskiljer man emellertid en bild av Kristus som världsdömare och längst till vänster aposteln Bartolomeus. Denne avbildas med en kniv i ena handen till ämnelse av att han led martyrdöden genom att flås levande. Ofta ser man honom också med sin

egen hud i den andra handen. Målningarna i korbänken (se bild), även de från 1700-talet, återge bl. a. samma hjört som synes på undre delen av dopfunten.

Beträffande triumfkruifixet kan detta hänföras till början av 1200-talet. Fram till omkring 1240, då gottiken börjar vinna insteg i den gotländska kyrkoarkitekturen, avbildas nämligen Kristus på korset såsom den segnande Messias, Konungen. Huvudet är upplyftat, han hänger inte på korset utan fötterna vilar på ett stöd och han har en gyllene krona på huvudet. Gotiken medför en avsevärd förändring av Kristusupfattningen. Nu blir han den lidande Messias, Gudssonen som under oerhörda kval dör på korset för människornas synders skull. Han avbildas med huvudet djupt nedjunkt mot (vanligen) hög-
ra axeln, ögonlocken sänkta. Stödet

under fötterna är borta och han hänger med korslagda ben på korset. Stora, grova spikar har slagits genom händer och fötter, konungakronan har utbytts mot en krans av törnen, ut ur hjärtsidan (från åskådaren sett) rin-
ner en strid ström av blod. Att på triumfkruifixet i Bro Kristus ej bär en gyllene krona utan i stället en törnekrans, förklaras av att kruifixet varit föremål för en restaurering under gotisk tid, varvid man ju inte gärna kunde företa någon ändring av bilden än just att ta bort kronan och ersätta den med en törnekrans. En liknande restaurering har f. ö. företagits med ett flertal äldre kruifix, bl. a. det i Väskinde kyrka.

Altaruppsatsen från 1688 är tidsty-
pisk med sin tavla, föreställande nattvarden och på ömse sidor härom Moses med lagtavlor och hans broder Aron, översteprästen.

De väl avslipade stenar som ligga i en liten nisch i högra korväggen hänföra sig till sägnen om »Bro stänkelingar», som man ser från landsvägen på höger hand ett par kilometer nordost ut från kyrkan. Av utrymmesskäl kan jag emellertid tyvärr icke här återge denna i och för sig mycket lärorika saga.

Den sten som står upprest bakom kyrkan, dvs. på dess nordsida, är en runsten. Det finns ytterligare ett par saker som förbinder Bro kyrka med förkristen tid. Omedelbart till vänster om långhusportalen ser man inmurad i väggen en liggande fyrkantig sten, på vilken man svagt kan urskilja bl. a. ett vikingaskepp samt en del solmotiv. Även på långhusets östra gavel, strax ovanför korets taktot, ser man ett numera med färg ifyllt ornament som för tanken tillbaka till den tid då gotlänningen dyrkade solen som gud.

Slutligen bör även nämnas den gamla vackra gårdsportalen strax syd-

väst om kyrkan, vilken troligen har fört in till prästgården.

Bro kyrka beundras årligen av tusentals turister. Gåck även Du, gotlänning, och gör sammaledes!

C.-H. von Schulman.

»Bro stenar»